

Jolanta Skowronek

ORCID: 0000-0001-7609-083X

Uniwersytet Wrocławski

[https://doi.org/10.19195/1642-5782.18\(28\).5](https://doi.org/10.19195/1642-5782.18(28).5)

Zaburzenia uwagi słuchowej w językowym funkcjonowaniu dzieci

Wstęp

Znaczenie słuchu jest nieocenione w życiu i rozwoju człowieka. Uwidacznia się to już na najbardziej pierwotnych etapach funkcjonowania¹. Nieprzerwana aktywność tego zmysłu daje ludziom nieograniczoną łączność z otaczającą rzeczywistością. Podanie do ucha istotnego bodźca słuchowego wzbudza niemal natychmiastowe reakcje wielu narządów. Dzieje się to na zasadzie odruchowej, bez względu na stan aktywności kory mózgowej czy świadomości². W wyższych piętrach funkcjonowania (odpowiadających za rozwój umysłowy) słuch ma kluczowe znaczenie dla intelektualnego rozwoju człowieka. Słyszenie jest podłożem, umiejętnością pierwotną i prymarną, dzięki której kształtuje się mowa ludzka — fundament komunikowania się czy tworzenia kultury³. Normatywny poziom słuchu warunkuje rozwój mowy, głosu, języka oraz ogólny rozwój dziecka. Prawidłowy słuch fizjologiczny to jednak nie wszystko. Czasem pomimo odpowiedniej sprawności na poziomie fizjologicznym pojawiają się trudności w zakresie przetwarzania i analizowania wrażeń słuchowych, co można określić jako zaburzenia uwagi słuchowej. Prawidłowe filtrowanie i selektywność w obrębie uwa-

¹ Docierający bodziec słuchowy aktywuje tryb gotowości organizmu, który po odpowiednim przeanalizowaniu pozwala na pozostanie w stanie spokoju lub zostaje przekształcony w tryb alarmowy.

² Z.M. Kurkowski, *Audiogenne uwarunkowania zaburzeń komunikacji językowej*, Lublin 2013, s. 9–12.

³ M. Gryczyński, *Profilaktyka i rehabilitacja słuchu i mowy*, [w:] *Otolaryngologia dla studentów medycyny i stomatologii*, red. B. Latkowski, Warszawa 1998, s. 305–308.

gi słuchowej pozwalają na lepsze zrozumienie otaczającego świata. Zaburzony proces uwagi i przetwarzania słuchowego może być podłożem wielu deficytów w zakresie codziennego funkcjonowania. Brak filtrowania bodźców słuchowych i pojawiające się mimowolne reakcje na docierające stymulanty w znacznym stopniu ograniczają przetwarzanie istotnych informacji oraz zwiększają podatność na dystrakcję i uczucie przeładowania. Rozległość i różnorodność obrazu zaburzeń w tych zakresach jest mnoga. Niedobory w procesach przetwarzania informacji przekazywanych drogą słuchową objawiają się trudnościami w słyszeniu, wysłuchiowaniu, rozumieniu mowy, prawidłowym rozwoju mowy, uczeniu się⁴.

Zmysły

Słuch został też niejako wyróżniony i doceniony w uporządkowaniu układów zmysłowych. Jak wiadomo, odpowiednio rozwinięte zmysły dostarczają informacji niezbędnych do życia. Dzięki zmysłom docierają do nas bodźce zarówno z zewnątrz, jak i z wnętrza organizmu. Jest to możliwe dzięki podziałowi ich na zewnętrzne i wewnętrzne układy zmysłowe⁵. I tutaj zmysł słuchu jako jedyny jest częścią obu systemów: zewnętrznego (jako słuch) oraz wewnętrznego (jako układ przedsionkowy — ucho wewnętrzne). Organizacja zmysłowa nie byłaby uporządkowana w ten sposób, gdyby nie niosła z sobą ogromnego znaczenia dla funkcjonowania organizmu.

Istotne jest uzmysłowienie sobie wagi narządu słuchu dla poziomu naszego życia i potrzeby odpowiedniego troszczenia się o niego, przez codzienne stymulacje, już od urodzenia. Po porodzie, gdy zmieniają się warunki odbierania dźwięków, dziecko uczy się różnicowania i nadawania im znaczenia. By nauka przebiegała właściwie, muszą być zapewnione odpowiednie warunki akustyczne. Hałasy przeszkadzają w budowaniu asocjacji dźwięku ze znaczeniem; bardzo ważne jest też częste dostarczanie dziecku zróżnicowanych sygnałów słuchowych⁶. Noworodki mają ogromną zdolność do koncentrowania uwagi na nowych i nieoczekiwanych bodźcach. Jednak bez odpowiednich warunków jest ona tracona, a to zmniejsza szansę na harmonijny rozwój w zakresie uwagi słuchowej. W XXI wieku dzieci są narażone na wpływ otaczających ich bardzo intensywnych bodźców, z których przetworzeniem niedojrzałe układy nerwowe sobie nie radzą. Interaktywne głośne zabawki, wciąż włączone odbiorniki radiowe i telewizyjne — wszystko to zaburza i hamuje rozwój umiejętności w zakresie uwagi słuchowej.

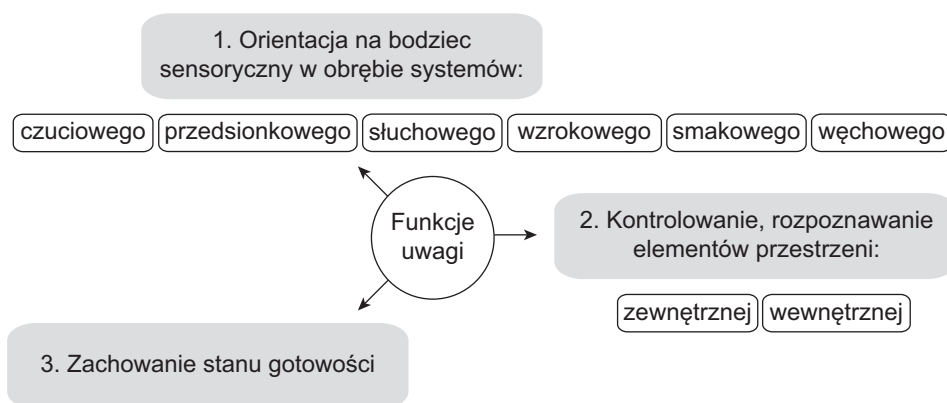
⁴ W. Wojnowski, *Zaburzenia ośrodkowego przetwarzania słuchowego w praktyce neurologopedycznej*, [w:] *Wprowadzenie do neurologopedii*, red. A. Obrębowski, Poznań 2018, s. 309–317.

⁵ C.S. Kranowitz, *Nie-zgrane dziecko. Zaburzenia przetwarzania sensorycznego — diagnoza i postępowanie*, przeł. A. Sawicka-Chrapkiewicz, Gdańsk 2011, s. 65–67.

⁶ J. Cieszyńska-Rożek, *Neurobiologiczne podstawy rozwoju poznawczego — słuch*, Kraków 2018, s. 11–20.

Uwaga słuchowa

Pojęcie „uwaga słuchowa” rzadko pojawia się w literaturze. Badacze i terapeuci wciąż polemizują, czy traktowanie uwagi słuchowej jako odosobnionej modalności sensorycznej z typowymi dla siebie mechanizmami jest odpowiednie. Uwagę słuchową można scharakteryzować jako cechę procesów poznawczych; jest właściwością systemu przetwarzania bodźców. Polega na skierowaniu świadomości i odbiorze danych oraz pobudzeniu do przetwarzania danej informacji. Zjawisko to jest złożone, a wśród jego składników można wyróżnić: koncentrację, zdolność do przeszukiwania pola percepcyjnego, podzielność, wybiórczość, czujność i przełączanie pomiędzy bodźcami⁷. Funkcję uwagi słuchowej przedstawia poniższy schemat.

Schemat 1. Funkcje uwagi

Źródło: opracowanie własne na podstawie M.Z. Kurkowski, *op. cit.*

Wśród nich na pierwszym planie znów uwidacznia się rola słuchu, który przeważa wśród innych zmysłów. Przy pierwszej funkcji — jako narząd, który obejmuje dwa systemy sensoryczne: słuchowy i przedsionkowy, oraz przy drugiej, gdzie jako jedyny odbiera bodźce dwukierunkowe: zewnętrzne i wewnętrzne. Analiza umiejscowienia słuchu w organizacji sensorycznej pozwala przyjąć, że uwaga słuchowa poddawana jest tym samym mechanizmom, które odpowiedzialne są za uwagę przy różnych procesach poznawczych.

By jak najlepiej przedstawić charakterystykę zaburzeń oraz możliwe występujące profile, załączone zostaną wykresy uwagi słuchowej. Wykres prawidłowego układu krzywych został sporządzony przez Alfreda Tomatisa⁸ na podsta-

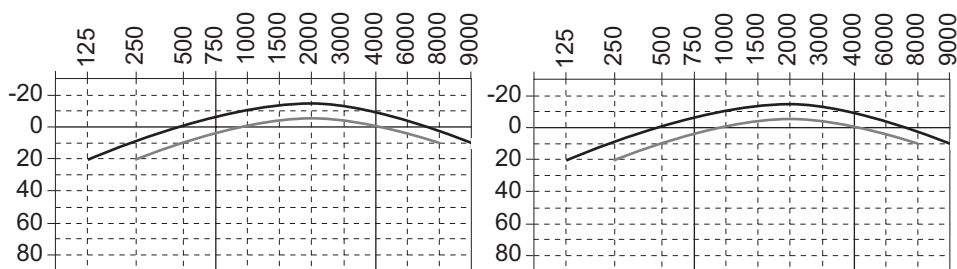
⁷ A.F. Mirsky *et al.*, *Analysis of the elements of attention: A neuropsychological approach*, „Neuropsychology Review” 1991, nr 2, s. 109–145.

⁸ Prof. Alfred Tomatis był francuskim otolaryngologiem. Podczas swojej pracy zawodowej badał funkcjonowanie ucha i jego wpływ na słyszenie, język czy proces uczenia się. Efektem jego badań stała się metoda Tomatisa wraz z opracowaną do niej technologią w postaci Elektronicznego Ucha.

wie przeprowadzonych przez niego badań. Kolejne wykresy, prezentujące różne profile uwagi, zostały opracowane przez autora na podstawie przeprowadzonych testów, zgodnie z procedurą stworzoną przez Alfreda Tomatisa. Test uwagi słuchowej wykonuje się w zakresie częstotliwości między 125 a 9000 Hz, które dzielimy na trzy przedziały. Pierwsza część, od 125 do 750 Hz, określana jest jako obszar sensoryczny związany z reakcjami ciała, przedsionkiem oraz koordynacją. Prawidłowo rozwinięta integracja tego obszaru wpływa na koordynację wzrokowo-ruchowo-słuchową, poczucie własnego ciała, stabilność, integrację ciała oraz właściwe przetwarzanie i rozprowadzanie bodźców. Drugi przedział, od 1000 do 4000 Hz, odpowiada za mowę, język, komunikację, ekspresję czy koncentrację uwagi. Nieprawidłowości w analizie dźwięków z zakresu tych częstotliwości przekładają się na problemy mowne, komunikacyjne, ekspresyjne oraz obniżony poziom koncentracji. Ostatni obszar, od 6000 do 9000 Hz, skrywa potencjał dziecka, odpowiada za kreatywność, wyobraźnię, zapamiętywanie, procesy uczenia się. Odpowiednie przetwarzanie w tym zakresie jest bezpośrednio związane z integracją wszystkich trzech obszarów. Magazynuje się w nim umiejętność gospodarowania energią, stawiania czoła wyzwaniom oraz wyznaczania nowych wyzwań, celów. Ocenie poddawane jest zarówno przewodnictwo powietrzne (zaznaczane czarnym kolorem), które traktowane jest jako uwaga zewnętrzna, jak i przewodnictwo kostne (w sytuacji diagnostycznej zaznaczane czerwonym kolorem, w niniejszym artykule oznaczone kolorem szarym), przedstawiające uwagę wewnętrzną.

Należy zaznaczyć, że przejawiany przez dziecko w danej sytuacji profil słuchowy nie jest stały i może się zmienić pod wpływem intensywnych przeżyć. Będzie to również miało przełożenie na aktywność dziecka w czasie stresu. Silny stres sprawia, że mięśnie ucha środkowego kurczą się, co powoduje wyciszenie częstotliwości charakterystycznych dla ludzkiego głosu (w teście uwagi drugi obszar), a wzmacnianie wrażliwości na dźwięki o niskich częstotliwościach (z pierwszego obszaru)⁹.

Idealny układ krzywych uwagi słuchowej przybiera profil sinusoidalny. Krzywe obniżone są przy niskich oraz wysokich częstotliwościach.

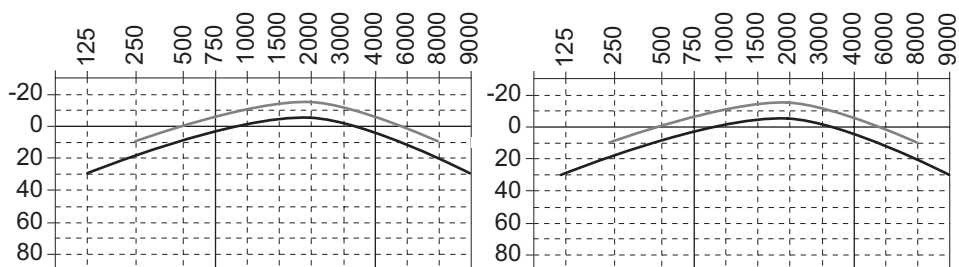
Wykres 1. Prawidłowy układ krzywych słuchowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie wykresu *Idealnych krzywych słuchowych* prof. Tomatisa.

⁹ S. Shanker, *Metoda samoregulacji Self-Reg*, przeł. N. Fedan, Warszawa 2016, s. 26.

Dominacja odpowiedzi utrzymuje się w obszarze środkowym (1000–3000Hz). Odnosi się to do terminu „słuchanie”, wprowadzonego przez Tomatisa, który również odróżnił go od pojęcia „słyszenie”. Słuchanie jest procesem aktywnym, w którym uwaga kierowana jest na dźwięk, a szczególnie na dźwięki mowy. Krzywa powietrzna powinna być dominująca względem krzywej kostnej w stopniu 5–10 dB, ich ułożenie powinno być równoległe i harmonijne.

Wśród dzieci najczęściej spotykanym obrazem układu krzywych jest ich odwrócenie.

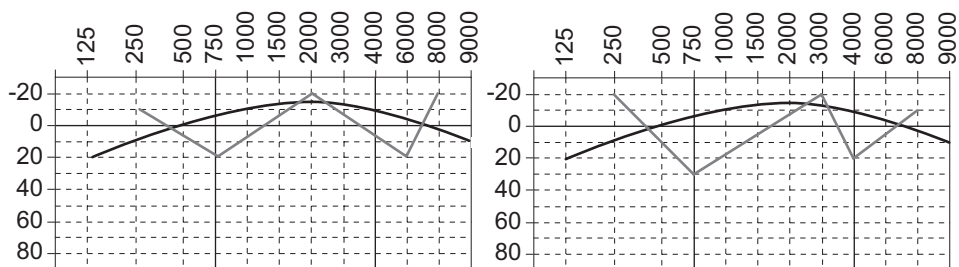

Wykres 2. Odwrócona krzywa uwagi słuchowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań i obserwacji.

Uwaga skierowana jest w stronę wrażeń wewnętrznych, uwaga słuchowa jest niedojrzała. Taki układ przekłada się na nadwrażliwość słuchową, możliwość wyłączania się z podejmowanej aktywności — nawet drobne dystryktory powodują przerwanie procesu koncentracji, która jest znacznie obniżona. Skupienie na wrażeniach wewnętrznych wpływa na kontrolę własnej mowy oraz głosu. Przejawia się to nieprawidłowościami na suprasegmentalnym poziomie wypowiedzi. Wypowiedzi mogą być obfite w błędy gramatyczne, a mowa odbierana jest w sposób dosłowny — dzieci nie rozumieją przysłów czy porównań. Bardzo często będą się pojawiać błędne realizacje głosek, zaburzenia słuchu fonemowego oraz zaburzenia płynności wypowiedzi. Obniżone są również zasoby pamięci i motywacja.

W kolejnym profilu uwagi słuchowej przedstawione są liczne piki i załamania na poziomie przewodnictwa kostnego.

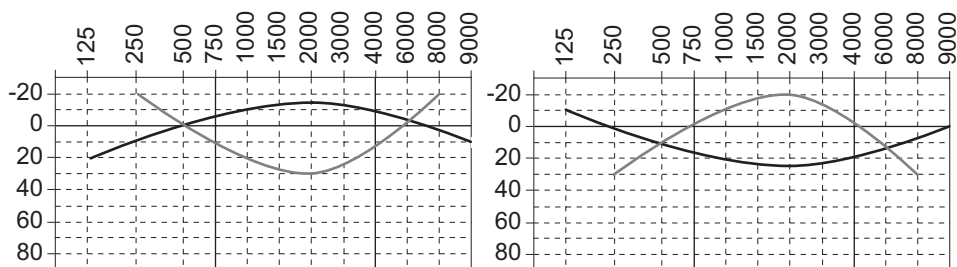

Wykres 3. Obraz uwagi słuchowej z licznymi pikami i załamaniami w odpowiedzi na poziomą krzywą kostną

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań i obserwacji.

Niejednorodny, nieharmonijny układ krzywej kostnej jest odzwierciedleniem charakterystyki energetycznej dziecka, która bardzo zmiennie: jest na nadwyżce energetycznej lub całkowicie wykorzystuje niewystarczające rezerwy energii. Piki powodują nadwrażliwości w zakresach częstotliwości, w których przewodnictwo kostne przeważa nad przewodnictwem powietrznym. Natomiast załamania świadczą o obniżonym poziomie reakcji. Czas, w którym dziecko jest w stanie koncentrować się na wypowiedziach nauczyciela, jest znacznie ograniczony. Konieczne jest wtedy korzystanie z dodatkowych zasobów przekazywania wiedzy obejmujących inne zmysły (pokazy wizualne, doświadczenie dotykowe, węchowe). Dzieci z łatwością się rozpraszają, mają obniżony poziom uwagi i pamięci słownej, nie nadążają notować dyktowanych poleceń ani ich nie zapamiętują. Motywacja do słuchania jest bardzo słaba, pojawiają się też trudności z wysiedzeniem w miejscu z powodu problemów w zakresie regulacji i rozładowywania napięć oraz emocji.

Ostatni z prezentowanych profili uwagi słuchowej dotyczy dzieci, u których obniżony jest zakres środkowego pasma częstotliwości. Dominacja uwagi wewnętrznej i zewnętrznej może być zróżnicowana.

Wykres 4. Obniżony poziom krzywych w zakresie pasma mowy

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań i obserwacji.

Tak nieharmonijny obraz krzywych w zakresie różnic pomiędzy jednym a drugim uchem jest mało prawdopodobny u jednego dziecka, jednak skutki w obrazie zakłóceń w funkcjonowaniu językowym będą zbliżone, stąd przedstawienie ich na wspólnym wykresie. Zauważalny jest zdecydowanie obniżony poziom reakcji usznej w środkowym paśmie częstotliwości. Wpływa to na mniejszy poziom energii, niechęć. Mowa i komunikacja mogą się nie rozwijać lub rozwijać w ograniczonym zakresie. Dzieci często mogą odmawiać komunikacji w sytuacji obniżonego nastroju oraz przejawiać blokady i opór, gdy będą miały opowiedzieć o swoich uczuciach i towarzyszących im emocjach. Ogromnym wysiłkiem jest przełożenie myśli na słowa i wypowiedzenie się na dany temat ze swojej — często osobistej — perspektywy. Nawet w neutralnej sytuacji pojawiają się trudności z rozpoczęciem zdania. Dzieci nie potrafią prowadzić dialogów wewnętrznych ani nawiązywać werbalnych kontaktów rówieśniczych, nie inicjują rozmowy.

Zaburzenia uwagi słuchowej mogą mieć zróżnicowany obraz. Należy zaznaczyć, że przedstawione zostały tylko przykładowe profile możliwe u dzieci. Dopie-

ro dzięki doświadczeniu pracy zawodowej i bezpośredniemu kontaktowi ze diagnozowanymi pacjentami można zaobserwować prawdziwą różnorodność zjawiska. Jednak objawy mieszczą się w podobnych zakresach, które dla uporządkowania zostaną jeszcze raz przedstawione w tabeli.

Tabela 1. Funkcjonowanie dzieci ze zróżnicowanymi profilami uwagi słuchowej

Profil uwagi słuchowej Funkcjonowanie	Obrócona krzywa uwagi słuchowej	Piki i załamania na krzywej kostnej	Obniżony poziom krzywych w paśmie mowy
Rozwój kompetencji komunikacyjnej	<ul style="list-style-type: none"> — brak kontroli własnej mowy (mowa za głośna, pozbawiona prozodii) — zaburzenia płynności wypowiedzi — liczne błędy gramatyczne — zaburzenia realizacji głosek — zaburzenia słuchu fonemowego — dosłowne rozumienie mowy 	<ul style="list-style-type: none"> — opóźnione reakcje na prośby/polecenia — zaburzona pamięć słuchowa — brak motywacji do słuchania, wysłuchiwanie poleceń 	<ul style="list-style-type: none"> — obniżone reakcje słuchowe na dźwięki mowy; — brak rozwoju/opóźniony rozwój mowy — odmowa komunikacji w sytuacjach trudnych dla dziecka — trudność w przełożeniu myśli na słowa — trudności w rozpoczęciu wypowiedzi — brak dialogów wewnętrznych — utrudniony kontakt werbalny z rówieśnikami — brak inicjowania kontaktów werbalnych
Sytuacja szkolna	<ul style="list-style-type: none"> — obniżony poziom koncentracji uwagi — nadwrażliwość słuchowa — zaburzenia pisania zdań gramatycznie poprawnych — trudności w pisaniu ze słuchu — błędnie realizowane dyktanda 	<ul style="list-style-type: none"> — zaburzony zasób energetyczny — brak umiejętności pisania ze słuchu — niemożność realizowania dyktand — obniżony czas koncentracji na wypowiedzi nauczyciela — potrzeba przekazywania wiedzy w sposób różnorodny, obejmujący wiele zmysłów — obniżona motywacja — trudność z wysiedzeniem w miejscu 	<ul style="list-style-type: none"> — opóźnione realizowanie poleceń nauczyciela — izolacja od grupy rówieśniczej — niechęć do wypowiedziania się na tle grupy — niepodejmowanie aktywności na lekcjach, nieprzejmowanie inicjatywy — blokady i opór przed aktywnością proponowaną przez nauczyciela

Źródło: opracowanie własne.

Skala trudności, z jakimi muszą poradzić sobie dzieci uczęszczające do szkoły, jest ogromna. Wysokie wymagania stawiane przez nauczycieli, umieszczanie dzieci w klasach masowych, nieprzywiązywanie wagi do ulokowania dzieci w klasach zgodnie z ich potrzebami rozwojowymi oraz niezrozumienie zróżnicowanych potrzeb sensorycznych dzieci potęgują trudności. Nauczyciele również znajdują się w niełatwej sytuacji, w której rodzice nie poszukują prawdziwych przyczyn trudności dzieci, a winą za niepowodzenia szkolne obarczają kadrę pedagogiczną. Dodatkowo zróżnicowanie problemów i trudności rozwojowych dzieci jest tak wielorakie, że nie dziwią przeszkody w dostosowaniu zajęć do potrzeb wszystkich uczniów. Dlatego warto zastosować strategie, które nie tylko będą pomocne dla dzieci z zaburzeniami uwagi słuchowej, ale wspomogą naukę grupy podopiecznych.

Strategie pracy z dziećmi z zaburzeniami uwagi słuchowej

Opracowanie propozycji pracy z dziećmi z zaburzeniami uwagi słuchowej może być nieocenioną pomocą dla nauczycieli. Gotowe strategie często prowadzą do usprawnienia efektywności pracy i percepcji dzieci. Dla uczniów, którzy zostaną poddani treningom słuchowym, będzie to dodatkowym ułatwieniem pracy szkolnej. Natomiast dla dzieci, u których zaburzenia uwagi słuchowej nie zostaną poddane terapii, będzie to sposób na zdobycie dobrych wyników szkolnych oraz droga do osiągnięcia komfortu pracy. Warto przedstawić opracowane zalecenia, które są wynikiem studiów nad literaturą, obserwacji i licznych konsultacji z rodzicami. Wielokrotne rozmowy z rodzicami i współpraca z nauczycielami doprowadziły do wyodrębnienia strategii, które przynosiły pozytywne efekty.

1. Zwroty kierowane do dzieci powinny być bogate w paralingwistyczne środki przekazu, wśród których wymienić należy: intonację, tempo wypowiedzi, modulację głosu, akcent, mimikę i gestykulację¹⁰. Głos, którym zwracamy się do dzieci, powinien być czysty, pozbawiony poszumy nosowego i chrypy. Ważne są zmiany napięcia oraz bogata intonacja. Osoba mówiąca powinna nawiązywać kontakt ze swoimi podopiecznymi, upewniać się, że jest słuchana i rozumiana. Gestykulacja powinna być dostosowana do sytuacji i naturalna, nie należy przesadzać, by uczniowie nie czuli się zagubieni.
2. Podanie ważnych informacji powinno być poprzedzone zwrotami kierującymi uwagę: *to jest ważne, zanotujcie, spróbujcie zapamiętać, najistotniejsze jest to, co teraz powiem*.
3. Przekazywane informacje powinny być podawane polisensorycznie. Najważniejsze informacje warto wzmacniać przekazem wzrokowym (mapy, tabele,

¹⁰ D. Klus-Stańska, *Sensy i bezsensy edukacji wczesnoszkolnej*, Gdańsk 2005, s. 80–83.

schematy). Bodźce wzrokowe są bowiem przeważające w stosunku do bodźców słuchowych, wspomagają pamięć i koncentrację oraz ułatwiają słuchanie.

4. Należy zwrócić uwagę, które dzieci nie radzą sobie z jednoczesnym słuchaniem i robieniem notatek. Warto przygotować im kserokopię notatek, które będą mogły wkleić do zeszytu lub w domu przerobić na swoje zapisy.
5. Dzieci, u których widoczne są zaburzenia uwagi słuchowej, powinny zajmować miejsce oddalone od dopływających dystraktorów (okno, hałaśliwy kolega), najlepiej przy ścianie, ale w odległości nie dalszej niż 3 m od nauczyciela.
6. Nauczyciel powinien budować jak najkrótsze zdania. Jest to szczególnie istotne dla dzieci z zaburzeniami pamięci słownej. Wypowiadanie długich fraz powoduje trudności z zapamiętywaniem sensu całej wypowiedzi oraz potęguje problemy z utrzymaniem uwagi.
7. Dzieci muszą mieć zapewnione poczucie bezpieczeństwa, należy dopytywać je, czy wszystko jest jasne, czy rozumieją, czy nie potrzebują pomocy. Ze względu na dużą wrażliwość dzieci z zaburzeniami uwagi słuchowej warto zadawać pytania tak, by nie przykuwało to uwagi innych. Ważna jest też świadomość, że w razie jakichś niezrozumiałych kwestii zawsze mogą zwrócić się o pomoc i zapytać, oraz że nie przełoży się to na negatywną ocenę.
8. Nie należy zmuszać dzieci do występowania na forum grupy. Warto dać im szansę odpowiadania na osobności lub z grupą najbliższych przyjaciół.
9. Dzieci przed podjęciem aktywności powinny znać jej cel oraz dokładnie przedstawioną instrukcję działania. O wiele większe zaangażowanie wykazują dzieci mające pełną świadomość celu, do którego dążą¹¹.

Nade wszystko należy obserwować swoich podopiecznych oraz ich potrzeby. Zindywidualizowanie sposobu osiągnięcia celu już na poziomie nauki szkolnej pozwoli im wypracować zachowania kompensacyjne, z którymi łatwiej będzie im odnaleźć się w innych sytuacjach.

Studium przypadku

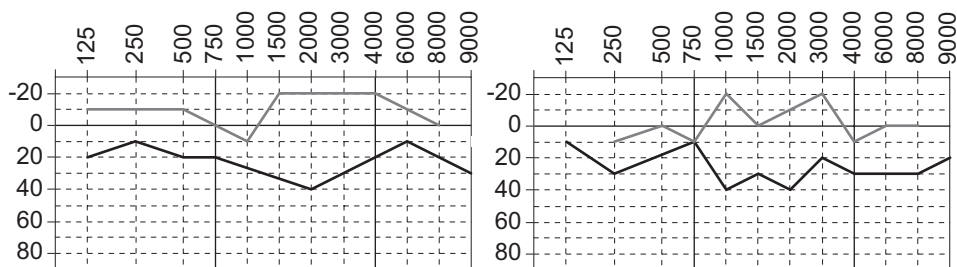
Studium przypadku dotyczy chłopca urodzonego w styczniu 2008 roku. Test uwagi i lateralizacji słuchowej wykonano w marcu 2019 roku.

Chłopiec miał problem z koncentracją uwagi, osiągał niskie wyniki w szkole. W trakcie lekcji nie był w stanie zapamiętać podawanego polecenia. Przez hałas klasy często nie rozumiał, co mówiła nauczycielka. Pisząc dyktanda, popełniał bardzo dużo błędów, ogromne trudności sprawiało mu płynne czytanie i rozumienie czytanego tekstu. Nawet najcichsze bodźce dźwiękowe powodowały wyłączenie się z aktywności i skupienia, później nie był w stanie samodzielnie wrócić

¹¹ A. Senderski, *Ośrodkowe zaburzenia słuchu*, „Słyszcz” 2010, nr 5 (115), s. 4–8.

do wykonywanego wcześniej zadania. Chłopiec nigdy nie wypowiadał się przed grupą rówieśniczą. Pytany przez nauczycielkę zawsze mówił, że nie wie, mimo że najczęściej znał prawidłową odpowiedź. Podczas przerw nie wychodził na korytarz lub spędzał całą przerwę zamknięty w łazience, na następną lekcję wracał zestresowany i zdenerwowany, nie uczestniczył w wycieczkach oraz imprezach szkolnych, nie nawiązywał relacji rówieśniczych. Problemem była również nauka języka obcego, przede wszystkim angielskiego. Chłopiec bardzo przykładał się do nauki, zapamiętywał wiele słów w tym języku, ale nie był w stanie zrozumieć sensu wyrazów i zdań w potoku wypowiedzi.

W związku z występującymi u niego trudnościami wielokrotnie był poddawany diagnozom psychologicznym i pedagogicznym. Wszystkie osiągnięte przez niego wyniki były normatywne. Badanie audiologiczne również wskazywało na normę słuchową. Z polecenia audiologa chłopiec został poddany testowi uwagi i lateralizacji słuchowej.

Wykres 5. Test uwagi i lateralizacji słuchowej chłopca z zaburzeniami uwagi słuchowej

Źródło: opracowanie własne.

Z obrazu krzywych uwagi słuchowej, obserwacji dziecka i przeprowadzonego wywiadu wyciągnięto wnioski o:

- zaburzeniach uwagi i lateralizacji słuchowej,
- bardzo dużych nadwrażliwościach słuchowych w prawym i lewym uchu (profil krzywych słuchowych jest odwrócony, krzywa aktywności kostnej w całości znajduje się nad krzywą aktywności powietrznej zarówno w uchu lewym, jak i prawym),
- obniżonej reaktywności kanału powietrznego, zwłaszcza w częstotliwościach pasma mowy,
- problemach z różnicowaniem dźwięków,
- trudnej do ustalenia dominacji ucha,
- nieharmonijnym przebiegu krzywych aktywności kostnej i powietrznej.

W związku z występującymi u chłopca trudnościami zalecono wykonanie treningu słuchowego metodą Tomatisa. Niestety ze względu na trudną sytuację finansową rodziny nie było to możliwe. Na prośbę mamy przeprowadzono w pla-

cówce szkolenie z zakresu zaburzeń uwagi słuchowej oraz strategii wspomagających pracę z takimi uczniami.

Po wprowadzeniu zaproponowanych rozwiązań chłopiec dużo lepiej radził sobie w sytuacjach szkolnych. Zmienił miejsce w klasie tak, by w jak największym stopniu ograniczyć dopływające do niego dystraktory. Nauczyciele przed zajęciami przygotowywali dla ucznia spisane polecenia, a w trakcie zajęć upewniali się, że wie, jakie ma zadanie. Chłopiec nie był odpytywany ustnie wobec grupy, dzięki temu powoli nabierał pewności siebie i stabilności emocjonalnej. Dyrekcja zapewniła mu możliwość spędzania przerw w bibliotece, tam czuł się bezpiecznie i zaczął nawiązywać kontakty rówieśnicze. Znacznie polepszyła się jego samoocena, angażuje się w działania szkolne. Wciąż ogromne trudności sprawia mu nauka języka angielskiego, czytanie oraz pisanie ze słuchu. Aby w całości wyrównać deficyty chłopca, należy przeprowadzić trening słuchowy. Jednak nawet samo wprowadzenie odpowiednich strategii postępowania już wywarło ogromny, pozytywny wpływ na jego funkcjonowanie językowe i w grupie szkolnej. Uczeń jest w stanie coraz lepiej wykorzystywać swój potencjał, ma wyższe poczucie własnej wartości i wierzy w to, że może wiele osiągnąć.

Wnioski

Wobec zwiększających się trudności dzieci z zaburzeniami uwagi słuchowej warto poszerzać wiedzę na ten temat. Mimo zróżnicowanych obrazów profili uwagi prezentowanych przez dzieci wiele objawów jest takich samych. Zrozumienie powiązania między trudnościami a wywołanymi przez nie zachowaniami prowadzi do zaoferowania potrzebnej pomocy. Zwiększona czujność nauczycieli wobec dzieci z opisanymi symptomami da możliwość dostosowania wymagań oraz rozmowy z rodzicami na temat dostępnych możliwości diagnozy i terapii. Właściwie przeprowadzona diagnoza i odpowiednio dobrana terapia w zakresie uwagi słuchowej wpłynie na skrócony czas terapii logopedycznej, poszerzy możliwości percepcyjne dzieci w szkole, pozwoli na wykorzystywanie skrytego potencjału dziecka, zmniejszy lub całkowicie zlikwiduje trudności z analizowaniem i integrowaniem docierających bodźców. Wśród nauczycieli zwiększona świadomość będzie przejawiać się wrażliwością na zachowania dzieci, zrozumieniem i umiejętnością wyszukiwania sposobów rozwiązywania problemów.

Bibliografia

- Cieszzyńska-Rożek J., *Neurobiologiczne podstawy rozwoju poznawczego — słuch*, Kraków 2018.
Gryczyński M., *Profilaktyka i rehabilitacja słuchu i mowy*, [w:] *Otolaryngologia dla studentów medycyny i stomatologii*, red. B. Latkowski, Warszawa 1998, s. 305–308.
Klus-Stańska D., *Sensy i bezsensy edukacji wczesnoszkolnej*, Gdańsk 2005.

- Kranowitz C.S., *Nie-zgrane dziecko. Zaburzenia przetwarzania sensorycznego — diagnoza i postępowanie*, przeł. A. Sawicka-Chrapkiewicz, Gdańsk 2011, s. 65–67.
- Kurkowski Z.M., *Audiogenne uwarunkowania zaburzeń komunikacji językowej*, Lublin 2013.
- Mirsky A.F. et al., *Analysis of the elements of attention: A neuropsychological approach*, „Neuropsychology Review” 1991, nr 2, s. 109–145.
- Senderski A., *Ośrodkowe zaburzenia słuchu*, „Słyszę” 2010, nr 5 (115), s. 4–8.
- Shanker S., *Metoda samoregulacji Self-Reg*, przeł. N. Fedan, Warszawa 2016.
- Wojnowski W., *Zaburzenia ośrodkowego przetwarzania słuchowego w praktyce neurologopedycznej*, [w:] *Wprowadzenie do neurologopedii*, red. A. Obrębowski, Poznań 2018, s. 309–317.